ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ТА ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

БОЖИК Валерій - к.ю.н., Міжрегіональна академія управління персоналом, Київ

orcid.org/0000-0003-3162-0125

УДК 343.985.7:343.53

DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.1.73

Статтю присвячено дослідженню криміналістичних характеристик особи злочинця та організованих груп, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері підприємницької діяльності. На підставі аналізу матеріалів слідчо-судової практики визначено типові соціальні, професійні та психологічні риси осіб, причетних до таких правопорушень, а також особливості їх мотивації та форм участі у протиправній діяльності. Запропоновано класифікацію осіб, причетних до кримінально протиправної діяльності у сфері підприємництва, залежно від характеру їх участі та стійкості кримінальної поведінки. Виокремлено епізодичний, ситуативно-залежний, цілеспрямований, недбало-формальний та опосередкований типи учасників. Додатково визначено мотиваційні підтипи, серед яких домінує корисливо-орієнтований, а також умовно соціально-виправдовувальний і маскувальний, що є важливим у ході здійснення кримінального провадження, вибору тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема допиту.

Окрему увагу приділено аналізу співучасті та ролі організованих груп у вчиненні кримінальних правопорушень цієї категорії. З'ясовано, що у більшості випадків ключову роль відіграють організатори, які координують діяльність інших учасників, розподіляючи між ними окремі функції, пов'язані з документальним оформленням, проведенням фінансових операцій, логістикою, комунікацією з контролюючими органами та створенням видимості законності господарських операцій. Підкреслено, що формування організованих форм протиправної діяльності у сфері підприємництва часто пов'язане з корупційною взаємодією між представниками бізнесу та органами публічної влади. У результаті особа злочинця та організовані групи у цій сфері розглядаються як адаптивний, високоресурсний і латентний кримінальний сегмент, діяльність якого ґрунтується на професійних знаннях, доступі до управлінських рішень та можливості впливати на фінансово-господарські процеси.

Ключові слова: підприємництво, господарська діяльність, кримінальне правопорушення, криміналістична характеристика, особа злочинця, підозрюваний, організована група.

Постановка проблеми

Сфера підприємницької діяльності є важливою складовою економічної системи держави, оскільки забезпечує розвиток ринкових відносин, формування фінансових ресурсів та стабільність господарського середовища. Водночас складність фінансово-господарських процесів, значний обсяг матеріальних і грошових потоків, використання договірних механізмів та електронних платіжних систем створюють сприятливі умови для вчинення кримінальних правопорушень у цій сфері. Такі правопорушення нерідко характеризуються високим рівнем латентності, значними матеріальними збитками та складними механізмами підготовки, реалізації й приховування протиправної діяльності.

Особливістю кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності є те, що їх учинення здебільшого пов'язане із залученням осіб, які мають відповідні професійні знання у галузі фінансово-господарської діяльності, бухгалтерського обліку, оподаткування та договірного права. У значній частині випадків такі правопорушення вчиняються не окремими особами, а організованими групами, у межах яких здійснюється чіткий розподіл функцій між учасниками, використовується система підконтрольних підприємств, посередників, формальних керівників або інших осіб, що забезпечують реалізацію незаконних фінансово-господарських схем. Це обумовлює необхідність комплексного дослідження особи правопорушника та особливостей формування організованих груп як одного з ключових елементів криміналістичної характеристики таких кримінальних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Окремі прикладні аспекти розслідування кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності були предметом дослідження О. П. Бущана, С. О. Брусco, А. Ф. Волобуєва, К. М. Журби, А. П. Запотоцького, О. Г. Костроміної, С. В. Князєва, В. В. Лисенка, Г. А. Матусовського, І. М. Попової, Р. Л. Степанюка, О. О. Сухачова, О. С. Тарасенка, С. С. Чернявського, Г. М. Чернишова та ін. Водночас, в умовах сьогодення потребує поглибленого вивчення особа злочинця та характеристика організованих груп, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу

Загальновідомо, що особа посідає важливе місце у структурі будь-якої характеристики кримінального правопорушення: кримінально-правової, кримінологічної та, безперечно, криміналістичної [1]. Відомості про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, як зазначає Г. Ю. Нікітіна-Дудікова, дозволяють визначити напрями та способи її пошуку, обрати найбільш доцільні засоби і методи досудового розслідування, спрогнозувати поведінку особи в тій чи іншій слідчій ситуації, встановити взаємозв'язок між даними про особу та способом досягнення кримінального протиправного результату [2].

У теоретичному аспекті загальна характеристика особи охоплює широкий спектр відомостей, зокрема соціально-демографічні показники, взаємозв'язок причин і наслідків протиправної поведінки, внутрішні мотиваційні чинники, ціннісні орієнтації, типологічні риси тощо [3, с. 137]. Спроби сформувати універсальне й загальновизнане визначення поняття «особа» не дали однозначного результату, що пояснюється індивідуальністю кожної людини та багатофакторністю її поведінки. Вітчизняна криміналістика напрацювала кілька підходів до вивчення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Перший підхід ґрунтується на аналізі матеріальних та ідеальних слідів, залишених у процесі протиправної діяльності, що дозволяє сформувати уявлення про особу. Другий підхід передбачає дослідження особи підозрюваного в межах досудового розслідування з метою встановлення її криміналістично значущих ознак. Водночас обмеженість зазначених підходів зумовлює звернення до ретроспективного аналізу, який полягає у вивченні осіб, засуджених за вироками суду, що набрали законної сили, а також осіб, щодо яких кримінальні провадження були закриті за нереабілітуючими підставами, із застосуванням статистичного, системного методів та методу узагальнення характеристик [4, с. 199].

В. В. Тіщенко до значущих ознак особи, що вчинила кримінальне правопорушення, відносить певну сукупність елементів: соціально-демографічні ознаки, зокрема соціальне походження та становище, сімейний стан, посаду, професійну належність, рівень матеріального забезпечення; рівень інтелектуального розвитку, освітньо-культурну підготовку, знання, уміння та навички; моральні якості, ціннісні орієнтації та прагнення, соціальні позиції й зв'язки, інтереси, потреби, схильності та звички; властивості й стани особистості, що визначають перебіг психічних процесів; ознаки, пов'язані з

біофізіологічними характеристиками особи, зокрема статтю, віком, станом здоров'я та особливостями фізичної статури, які мають значення [5, с. 101].

Спираючись на результати аналізу наукових джерел, а також узагальнення емпіричних даних дисертаційного дослідження, структуру особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення у сфері підприємницької діяльності, на нашу думку, доцільно розглядати за наступними критеріями: соціально-демографічна характеристика (стать, національність, вік, ролі, статуси); кримінально-правові ознаки (наявність попередніх притягнень до кримінальної відповідальності, повторюваність протиправної поведінки тощо); морально-психологічні якості особи, які включають інтелектуальний рівень, вольові риси, світоглядні установки, переконання, звички, особливості характеру тощо.

Соціально-демографічна характеристика. Аналіз громадянства осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у сфері підприємницької діяльності, свідчить, що переважну більшість становили громадяни України (83 %). За статевою ознакою простежується домінування осіб чоловічої статі, частка яких становила 68,2 %. Значна частка жінок у структурі цієї категорії кримінальних правопорушень пояснюється тим, що вони нерідко виконують функції, пов'язані з бухгалтерським обліком, звітністю та організацією документообігу. Кримінально-протиправна поведінка таких осіб, як правило, зосереджена у межах підприємницької діяльності або професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, і за своїм поширенням майже у 2,5 раза перевищує середні гендерні показники у структурі майнових кримінальних правопорушень. Зумовлено тим, що вчинення таких кримінальних правопорушень не потребує значних фізичних зусиль, однак вимагає достатнього рівня професійної підготовки та інтелектуальних здібностей [6, с. 334].

У досліджуваній категорії кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності віковий склад має чітке зміщення у бік старших груп порівняно із загальною кримінальною статистикою [7]. За результатами проведеного дослідження, основну частку становлять особи віком від 25 років і старше (85,6 %), при цьому найбільша активність зафіксована у віковому діапазоні від 32 до 48 років (64,1 %).

Особливої уваги заслуговує освітній рівень осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у сфері підприємницької діяльності. Встановлено, що близько 77 % засуджених мали повну вищу освіту, що суттєво перевищує відповідні показники у загальній структурі кримінальних правопорушень. Це обумовлено тим, що участь у підприємницькій діяльності, особливо на рівні прийняття управлінських або певних фінансово-економічних рішень, потребує відповідної підготовки, знань та кваліфікації [7; 8]. При цьому близько 57 % засуджених обіймали посади, що відповідали їхній освіті та професійному профілю.

Аналіз характеру зайнятості свідчить, що переважна більшість осіб на момент вчинення кримінального правопорушення були працездатними та економічно активними (близько 96 %). Така ситуація пояснюється тим, що у структурі кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності значну частку становлять діяння, пов'язані з використанням службового становища, доступом до матеріальних ресурсів і фінансової документації [7]. За сферами професійної діяльності розподіл виглядає таким чином: торгівля та сфера обслуговування – 29,4 %; будівництво – 20,1 %; виробництво продукції – 14,8 %; фінансові та облікові послуги – 12,3 %; транспорт і логістика – 6,2 %; інші напрями – 7,2 %.

Важливим криміналістичним показником є стаж професійної діяльності. Дослідження засвідчило, що значна частина засуджених тривалий час працювала у відповідній сфері, добре орієнтувалася у механізмах господарських процесів, порядку документообігу, зберігання та обліку матеріальних цінностей. Як слушно зазначає О. В. Сара, такі особи мають ґрунтовні знання щодо функціонування суб'єктів господарювання, обізнані з прогалинами правового регулювання та володіють стійкими професійними й соціальними зв'язками, які нерідко намагаються використовувати для протидії досудовому розслідуванню [9, с. 93]. Розподіл

безперервного трудового стажу виглядає таким чином: до 1 року – 5 %; від 1 до 3 років – 17 %; від 3 до 5 років – 25 %; понад 5 років – 29 %; не встановлено – 24 %. Це дає підстави припускати, що частина таких осіб могла неодноразово вчиняти кримінальні правопорушення у сфері підприємницької діяльності, які тривалий час залишалися латентними.

Сімейний стан також є значущим елементом соціально-демографічної характеристики. Переважна більшість осіб на момент вчинення кримінального правопорушення перебувала у шлюбі (55,7 %). Такий показник пояснюється, по-перше, зрілим віком більшості правопорушників; по-друге, негативним прагненням забезпечити стабільний рівень добробуту, що інколи виступає мотиваційним чинником протиправної поведінки. У 65,9 % засуджених були діти, з яких: у 53,4 % – одна дитина, у 24,1 % – двоє дітей, у 9,7 % – троє і більше дітей, тоді як 12,8 % осіб дітей не мали.

Вивчення матеріалів кримінальних проваджень дало змогу встановити, що протиправна діяльність у межах підприємницької діяльності у значної частини осіб мала тривалий характер. Так, до одного року вона здійснювалася у близько 48 % випадків; понад один рік – у 34 % осіб; упродовж двох–трьох років – у 7 %; більше трьох років – у 11 % випадків. Водночас один епізод кримінального правопорушення був встановлений у близько 32 % осіб; два епізоди у 26 %; три і більше у понад 40 % випадків. У свою чергу це свідчить про стійкість протиправної поведінки та систематичність вчинення кримінальних правопорушень у межах підприємницької діяльності [7].

З метою маскування протиправного походження коштів та їх подальшого використання широко застосовуються складні фінансово-господарські схеми, у тому числі із залученням юрисдикцій з пільговими податковими режимами, що є характерною ознакою легалізації доходів, одержаних кримінально протиправним шляхом. У більшості випадків така діяльність здійснюється через юридичних осіб, які мають ознаки фіктивності, а також через спеціально створені механізми переведення безготівкових коштів у готівку. Вказана діяльність вирізняється достатнім рівнем технічного забезпечення, залученням окремих працівників фінансових установ, ретельною конспірацією, швидкою адаптацією до змін нормативного регулювання та використанням прогалин у законодавстві. У межах таких протиправних схем зазвичай функціонує кілька рівнів юридичних осіб, які виконують різні ролі у фінансово-господарських операціях. Зокрема, можна виокремити:

юридичні особи, орієнтовані на отримання незначної винагороди («чорні» фірми) [10, с. 162-166]. Такі суб'єкти реєструються з використанням документів сумнівного походження, часто на підставних осіб, не ведуть реального бухгалтерського та податкового обліку, подають звітність несистематично або не подають її взагалі;

юридичні особи з формально легальним статусом, які забезпечують проміжне обслуговування фінансових потоків («сірі» фірми) [10, с. 162-166]. Вони мають належні реєстраційні документи, печатки, формально звітують у встановленому порядку, але фактично виконують функції посередників між реальними суб'єктами підприємницької діяльності та фіктивними учасниками;

юридичні особи з тривалою історією функціонування, які використовуються для надання видимості законності фінансово-господарських операцій («білі» фірми) [10, с. 162-166]. Такі суб'єкти мають реальних засновників і керівників, ведуть облік та подають звітність, однак фактично не здійснюють господарської діяльності або здійснюють її формально. Вони можуть залучатися до обслуговування сумнівних операцій з метою мінімізації ризиків викриття. Слушною у цьому контексті є позиція В. В. Білоус, яка зазначає, що в основі протиправної діяльності осіб, залучених до функціонування фіктивних суб'єктів господарювання, лежать корисливі мотиви, а характерними рисами їх поведінки є використання недостовірних відомостей, відсутність насильницьких дій та орієнтація на фінансовий результат, що загалом відповідає ознакам так званого «білокомірцевого» типу кримінально протиправної поведінки [11, с. 4].

Результати узагальнення емпіричних даних свідчать, що рішення про вчинення кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності у 79 % осіб було заздалегідь обдуманим, а близько 61 % перебували у стані постійної готовності до реалізації протиправних дій. Формування наміру на вчинення кримінально караної поведінки відбувалося під впливом найближчого оточення у близько 41 % випадків, тоді як у 59 % – рішення приймалося самостійно [7].

Кримінальним правопорушенням у сфері підприємницької діяльності властивий виражений груповий характер протиправної активності. Як слушно зазначав В. Р. Сливенко, фінансово-господарські процеси дедалі частіше стають об'єктом зацікавленості організованих протиправних об'єднань і корумпованих службових осіб як джерело значних незаконних доходів [12, с. 182]. При цьому організовані форми протиправної діяльності є складним соціально-правовим явищем, що негативно впливає на економічну стабільність і безпеку, постійно трансформується та змінює форми прояву [13, с. 311].

Кожне організоване об'єднання осіб, задіяне у вчиненні кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності, має певну внутрішню побудову, що визначається сукупністю зовнішніх і внутрішніх ознак, за якими можна встановити наявність стійкої співучасті та розподілу ролей між учасниками. За ознакою стійкості протиправної спрямованості встановлено, що лише у близько 18 % випадків об'єднання осіб створювалися тимчасово для вчинення одного кримінального правопорушення; у приблизно 44 % – мало місце тривале об'єднання для систематичного здійснення протиправної діяльності. В інших випадках характер об'єднання чітко не фіксувався матеріалами кримінальних проваджень.

Формування таких об'єднань здебільшого відбувається на основі формальних зв'язків. Так, у приблизно 63 % випадків учасників пов'язували певні відносини, у близько 22 % – особисті (нетрудові) зв'язки, з яких близько 15 % становили родинні. У приблизно 14 % випадків до протиправної діяльності залучалися особи з використанням службової залежності. У більшості випадків вирішальна роль у формуванні об'єднання належала керівникам суб'єктів господарювання. Особа, яка виконує керівну роль у такому об'єднанні, зазвичай характеризується наявністю досвіду протиправної діяльності, високим рівнем організаторських і аналітичних здібностей, здатністю впливати на інших учасників, прагматизмом, орієнтацією на матеріальну вигоду, відсутністю емпатії та схильністю до домінування [3, с. 142].

Разом із тим для кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності не є характерним високий рівень рецидиву. За результатами вибіркового дослідження, лише близько 14 % осіб мали попередні судимості, з яких понад половина – за корисливі кримінальні правопорушення. Переважна більшість осіб раніше не була судимою, не перебувала на обліку у лікаря-психіатра чи нарколога та позитивно характеризувалася за місцем проживання. Водночас аналіз судової практики свідчить про відносно м'який підхід до призначення покарання, оскільки лише близько 57 % засуджених було призначено покарання у виді позбавлення волі.

З урахуванням аналізу слідчо-судової практики та способів учинення кримінальних правопорушень у сфері підприємницької діяльності доцільно виокремити такі типи осіб, причетних до кримінально протиправної діяльності: епізодичний тип – особи, які одноразово вчинили кримінальне правопорушення з метою незаконного отримання вигоди (близько 16 %); ситуативно-залежний тип – особи, які погоджуються на пособництво або сприяння під впливом конкретної службово-ділової ситуації (приблизно 23 %); цілеспрямований тип – особи, діяльність яких пов'язана з організацією, координацією та безпосередньою участю у протиправній діяльності (близько 39 %); недбало-формальний тип – особи, які допустили кримінальні правопорушення через неналежний рівень професійних знань або недбале ставлення до службових обов'язків (близько 14 %); опосередкований тип – особи, які вчиняли кримінальні правопорушення з метою маскування інших протиправ-

них дій або запобігання негативним наслідкам для діяльності суб'єкта господарювання (приблизно 8 %). Залежно від мотивації та цільової спрямованості доцільно розмежовувати такі підтипи осіб: а) корисливо-орієнтований – вчинення кримінальних правопорушень задля особистого збагачення (близько 76 %); б) умовно соціально-виправдовувальний – вчинення кримінальних правопорушень під впливом складних фінансово-економічних умов з орієнтацією на підтримання діяльності підприємства або колективу (близько 21 %); в) маскувальний – вчинення кримінальних правопорушень з метою приховування інших тяжких діянь (приблизно 3 %).

За функціональною роллю у механізмі протиправної діяльності осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері підприємницької діяльності можна поділити на таких, які: добре орієнтуються у фінансово-правових процедурах і мають розгалужені неформальні зв'язки (близько 38 %); зловживаючи службовим становищем, виконують юридично значущі дії або надають професійні послуги, важливі для підготовки, вчинення чи приховування кримінальних правопорушень (приблизно 35 %); виконують окремі технічні або допоміжні функції, без активної участі у формуванні протиправних схем (близько 16 %); забезпечують прикриття протиправної діяльності через контрольні чи наглядові повноваження (близько 11 %) [14, с. 93-94].

Практика свідчить, що співучасть у таких кримінальних правопорушеннях є доволі поширеним явищем, однак у кожному випадку простежується чітка домінуюча роль одного суб'єкта або групи осіб, які організовують та координують протиправну діяльність, залучаючи інших для виконання допоміжних функцій. Так, службові особи державних або комунальних установ з метою заволодіння майном нерідко вступають у попередню змову з представниками бізнесу, використовуючи їх як інструмент реалізації протиправних схем. Водночас поширеними є й зворотні ситуації, коли суб'єкти підприємницької діяльності з метою незаконного отримання коштів налагоджують стійкі корупційні зв'язки з уповноваженими особами органів влади чи місцевого самоврядування [15, с. 61].

Висновки

Кримінальні правопорушення у сфері підприємницької діяльності здебільшого вчиняються не маргінальними або випадковими суб'єктами, а особами з високим рівнем соціальної інтегрованості та професійної компетентності, що зумовлює підвищену латентність цієї категорії діянь і складність їх своєчасного викриття. Типовий суб'єкт таких правопорушень – працездатний громадянин України, чоловік 32–46 років, із вищою освітою, достатнім інтелектуальним рівнем і практичною обізнаністю у фінансово-господарських, податкових і договірних процедурах, зі стажем управлінської або іншої підприємницької чи господарської роботи понад 5 років, який зовні не демонструє асоціальної поведінки та у більшості випадках не має судимостей. Водночас мотиваційна сфера характеризується домінуванням корисливих установок, правовим нігілізмом та готовністю використовувати службові можливості й доступ до ресурсів для отримання незаконної вигоди.

На підставі узагальнення слідчо-судової практики систематизовано типологію осіб, причетних до цієї протиправної діяльності: епізодичний тип (16 %), ситуативно-залежний (23 %), цілеспрямований (39 %), недбало-формальний (14 %), опосередкований (8 %), а також конкретизовано мотиваційні підтипи, серед яких переважає корисливо-орієнтований (76 %), поряд із умовно соціально-виправдовувальним (21 %) та маскувальним (близько 3 %). Співучасть у таких кримінальних правопорушеннях є типовою організаційною формою, в якій є організатор або група організаторів, які забезпечують планування, координацію та розподіл функцій між учасниками (документальне оформлення, фінансові операції, логістика, комунікація з контролюючими органами, створення видимості законності). Окремо встановлено, що організовані групи у сфері підприємницької діяльності часто формуються на основі корупційної взаємодії бізнесу та публічної адміністрації і реалізуються

наступним чином: або ініціатива виходить від службових осіб державних/комунальних установ, які залучають бізнес як інструмент заволодіння коштами чи майном, або від суб'єктів підприємництва, які вибудовують стійкі корупційні зв'язки з уповноваженими представниками влади для отримання вигоди, мінімізації контролю, прискорення процедур чи легалізації.

Література

1. Чаплинська Ю. А. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики злочинів. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 6. URL : http://apnl.dnu.in.ua/6_2019/42.pdf

2. Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики у злочинах проти статевої свободи та статевої недоторканності дітей. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2021. № 53. С. 128-131.

3. Пашинська І. В. Теоретико-методологічні основи розслідування організованої злочинності у сфері господарської діяльності : дис. … докт. філософії : 081 – Право. Харків, 2023. 296 с.

4. Лужецька О. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики вимагання, пов'язаного із застосуванням насильства над потерпілим. *Науковий вісник Національного університету Державного податкового університету України (економіка, право)*. 2013. № 4 (63). С. 196-201.

5. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Одес. нац. юрид. акад.; Фенікс, 2007. 260 с.

6. Довбань І. М. Концептуальні засади запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями в Україні : монографія. Київ : «ФОП Кандиба Т. П.», 2020. 424 с.

7. Князєв С. В. Характеристика особи злочинця який вчиняє кримінальні правопорушення у бюджетній сфері. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 870-874.

8. Князєв С. В. Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень у бюджетній сфері України : монографія. Київ, «Вид-во Людмила». 2024. 392 с.

9. Сара О. В. Методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із публічними закупівлями у сфері будівництва : дис. … докт. філос. : 081 – Право. Одеса, 2023. 249 с.

10. Воробей О. В. Конвертаційні центри у механізмі фінансового шахрайства. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 6 (15). С. 162–166.

11. Білоус В. В. Проблеми методики розслідування фіктивного підприємництва : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 20 с.

12. Сливенко В. Декриміналізація сфери бюджетних відносин у процесі оперативно-розшукової профілактики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2012. № 5 (84). С. 182-189.

13. Свинаренко Ю. П., Андрусенко О. А. Попередження, виявлення та припинення оперативними підрозділами контрабанди наркотичних засобів, що вчиняються організованими злочинними групами. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 16. С. 309-316.

14. Доліновський Ю. С. Особливості виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2018. 258 с.

15. Степанюк Р. Л. Теоретичні засади методики розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : дис. … докт. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2012. 475 с.

CHARACTERISTICS OF THE PERSONAL CRIMINAL AND ORGANIZED GROUPS COMMITTING CRIMINAL OFFENSES IN THE SPHERE OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY

The article is devoted to the study of the forensic characteristics of the individual criminal and organized groups committing criminal offenses in the sphere of entrepreneurial activity. Based on the analysis of materials from investigative and judicial practice, typical social, professional and psychological features

of persons involved in such offenses, as well as the peculiarities of their motivation and forms of participation in illegal activities, are determined. A classification of persons involved in criminally illegal activities in the sphere of entrepreneurship is proposed, depending on the nature of their participation and the stability of criminal behavior. Episodic, situational-dependent, purposeful, careless-formal and indirect types of participants are distinguished. Additionally, motivational subtypes are identified, among which the self-interested, as well as conditionally socially justifiable and masking, dominate, which is important in the course of criminal proceedings, the choice of tactics for conducting individual investigative (detective) actions, in particular interrogation.

Particular attention is paid to the analysis of the complicity and role of organized groups in the commission of criminal offenses of this category. It was found that in most cases the key role is played by the organizers, who coordinate the activities of other participants, distributing between them certain functions related to documentation, financial transactions, logistics, communication with regulatory authorities and creating the appearance of the legality of economic transactions. It is emphasized that the formation of organized forms of illegal activity in the field of entrepreneurship is often associated with corrupt interaction between business representatives and public authorities. As a result, the criminal and organized groups in this area are considered as an adaptive, high-resource and latent criminal segment, whose activities are based on professional knowledge, access to management decisions and the ability to influence financial and economic processes.

Keywords: entrepreneurship, economic activity, criminal offense, forensic characteristics, criminal, suspect, organized group.